

3. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / С. В. Албул, А. М. Бабенко, А. В. Воронцов, та ін.; за ред. д.ю.н., проф. О. В. Меркулової, д.ю.н. доцента В. Я. Конопельського. Одеса : ОДУВС, 2017. 432 с.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [текст] / За заг. ред. Литвинова О. М. К. : «Центр учбової літератури», 2017. 528 с.

5. Сталінські репресії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

6. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в Советском уголовном праве. Харьков : Высшая школа, 1988. 198 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-92-1-75>

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Лукашевич С. Ю.

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Поняття об'єкта запобігання злочинності з'явилося у кримінології порівняно недавно, адже за радянських часів спеціальних досліджень із цієї проблематики не проводилось. Навіть у фундаментальних роботах проблема визначення об'єкту запобігання злочинності фактично не розглядалась, хоча очевидно, що вона була і залишається ключовою з точки зору ідеології, політики, стратегії і тактики відповідної діяльності.

Внаслідок невирішеності цієї проблеми в кримінології мають місце суперечливі судження з приводу сутності, змісту та об'єму поняття «об'єкт запобігання злочинності». Спостерігається ситуація, коли різні автори одне й те саме явище називають або об'єктом, або предметом, а окремі – розглядають об'єкт і предмет як тотожність, або як категорії, що мають непринципові термінологічні відмінності. На цій основі склалась ситуація, коли, наприклад, протиріччя у суспільних відносинах називають предметом, а наслідки цих протиріч – криміногенні фактори – об'єктом протидії злочинності. Слід

приєднатись до точки зору, згідно з якою ця ситуація потребує чіткого визначення [1, с. 81].

Гносеологія поняття запобіжної діяльності досить широка, охоплює її закономірності та принципи, форми і методи, типологію одержання знань про розглядуване явище в його різноманітті. Гносеологію можна розглядати і як історичне поняття – досліджуваний феномен існує в межах тенденцій і закономірностей реального історичного процесу та законів історії, як науки. Криміногенні об'єкти мають різну гносеологічну природу та різні історичні витоки, вони об'єктивно існують в суспільстві, обумовлюються як правовими його недосконаlostями (скажімо, некомпетентним регулюванням суспільних відносин в різних сферах), так і психогенним характером, тобто аномальними явищами індивідуальної та суспільної свідомості, що впливають на суспільне буття. Тому глибоке і всебічне вивчення і пізнання витоків, природи, поняття криміногенних об'єктів, виявлення їх сутнісних ознак сприятиме розумінню негативного їх впливу на суспільство, а також успішному пошуку оптимальних засобів та заходів протидії їм.

У процесі виникнення та розвитку будь – якої підсистеми протидії злочинності між її елементами встановлюється наступна залежність: властивості об'єктів кримінологічного впливу – властивості засобів і форм його здійснення – властивості суб'єктів реалізації впливу. Сутність залежності, що аналізується, полягає в тому, що якісна своєрідність певного криміногенного процесу, а також структури суспільства, де він проявляється, з необхідністю вимагає проведення специфічних заходів, які можуть бути реалізовані певними суб'єктами. Велике значення для вказаної діяльності має правильний вибір об'єкта кримінологічного впливу. У спеціальній літературі спостерігаються певні розбіжності поглядів щодо цього питання [1, с. 80]. Ці розбіжності існували в історичній дійсності і змінювались зі зміною суспільних реалій.

Так ще в 1982 році В.М. Бурлаков вказував, що при визначенні об'єкта запобігання злочинності насамперед варто виходити зі специфіки причин і умов існування досліджуваного явища. Цей об'єкт складається з п'яти частин. Перша частина полягає в сукупності вчинених злочинів. Друга частина об'єкта – це злочинна діяльність. Її відмінність від першої частини об'єкта полягає в тому, що в структурі злочинної діяльності можуть бути і незлочинні елементи, тому що, прагнучи легалізувати свою діяльність, злочинці намагаються менше використовувати кримінальні методи роботи. Третя частина об'єкта характеризується кримінальними відносинами, що виникають у суспільній, державній і правоохоронній сферах. Четверта частина

об'єкта – це коли злочинність розглядається як найбільш суспільно небезпечна форма девіантної поведінки. П'ята частина об'єкта складається з латентної частини злочинності, що незброєним оком розглянути неможливо, а її наявність носить в основному гіпотетичний характер [2, с. 103].

Розглядаючи генезу поглядів науковців на об'єкт запобіжної діяльності можна дійти до висновку, що радянська та пострадянська кримінологія спиралися переважно на соціологічну парадигму, вважаючи тільки суспільні відносини об'єктами злочинів, то й об'єктами запобігання частіше за все вченими визначалися різного роду недоліки у функціонуванні суспільних відносин [3, с. 86].

В 90 х роках ХХ століття В.В. Голіна, досліджуючи визначення об'єкту запобігання злочинності, вказував, що об'єкт запобіжного впливу – це криміногенні чинники, на які спрямовано діяльність відповідних суб'єктів [4, с. 12–14]. Пізніше, продовжуючи дослідження з даної тематики, вчений значно розширив визначення об'єкта запобігання злочинності, вказавши, що це окремі негативні явища і процеси реальної дійсності матеріального і духовного характеру (або їх сукупність), різні за генезою, сферою, формами та інтенсивністю проявів, які взаємодіючи з властивостями особистості, призводять до виникнення на загальному та індивідуальному рівнях протиправної, у тому числі кримінальної, мотивації, наміру, прийняття рішення на вчинення злочинів та їх реалізацію [5, с. 151].

Незмінною залишилась думка вчених щодо соціальної обумовленості факторів, що впливають на стан і динаміку злочинності. Так, В.М. Бурлаков вказував що до об'єктів попередження злочинності відносяться процеси і явища різноманітного порядку. До їх числа слід віднести, перш за все, економічні, соціальні, політичні, психологічні і інші фактори, які обумовлюють стан і динаміку злочинності. Ступінь зв'язку із злочинністю перерахованих вище факторів може бути різною. Пізнання за допомогою кримінологічного аналізу визначає масштаби профілактичної діяльності і її ефективність. По – друге, до числа об'єктів слід віднести діяльність людей, яка повинна відповідати нормам права і соціальної взаємодії. По – третє, до об'єктів профілактичної діяльності можна віднести особу злочинця, під якою слід розуміти соціальний процес формування її криміногенно значущих властивостей і якостей [6, с. 179].

Загалом, майже в усіх працях з проблем запобігання злочинам серед явищ соціального життя, що можуть виступати його об'єктами, називаються: 1) уражені вадами суспільні відносини, які порушують їх регулятивну функцію, деформують соціальне призначення; 2) криміно-

генні дефекти суспільної групової та індивідуальної правосвідомості; 3) «фонові» антигромадські явища, тісно пов'язані з окремими видами злочинів (пияцтво, алкоголізм, наркоманія, проституція, бродяжництво, аморальність, віктимізація, насильство, бідність тощо); 4) сукупність узагальнених конкретних негативних явищ, процесів, недоліків на індивідуальному рівні, які детермінували вчинення конкретних злочинів, групи чи виду злочинів; 5) контингенти чи групи осіб, окремі особи, які виявляють ознаки протиправної поведінки; 6) окремі негативні властивості особистості (аномалії, акцентуації, розлади тощо). Цей стислий огляд далеко не вичерпує висловлених у кримінологічній літературі думок про детермінанти злочинності як у цілому, так і окремих видів злочинів [7, с. 48–49].

На думку О.М. Литвинова, запобігання злочинам як вид соціальної практики і соціальна цінність відображає суспільні відносини з приводу і у зв'язку з протидією злочинності, тому саме вони (відносини), а не їх недоліки, є її об'єктом. Особливим об'єктом запобігання є потенційні жертви злочинних посягань. Тут йдеться про так званий віктимологічний аспект запобігання злочинності [8, с. 108]. Віктимологічна профілактика поширюється на все населення країни, але насамперед – на чисельні групи підвищеного ризику, які характеризуються значною маргіналізацією або належать до неформальних об'єднань антисоціального спрямування [9, с. 274].

Таким чином, пізнавальна наукова діяльність вчених-кримінологів наразі перебуває в стані, що можна охарактеризувати як подальший науковий пошук в царині визначення сутності, змісту та об'єму поняття «об'єкт запобігання злочинності».

Отже, глибоке та всебічне пізнання природи криміногенних об'єктів, їх наукове, історичне та ґносеологічне дослідження слугуватиме базою для осмислення небезпечності цього соціального феномену та пошуку відповідних ефективних методів, засобів та заходів впливу на нього. Держава повинна здійснювати запобігання злочинності шляхом впливу саме на певні криміногенні об'єкти, що за своєю сутністю і складатимуть об'єкт запобігання на різних рівнях запобіжної діяльності – загальносоціальному, спеціально кримінологічному, індивідуальному, а також при здійсненні заходів віктимологічної профілактики.

Література:

1. Литвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: монографія. Харків. 2008. 446 с.

2. Бурлаков В.Н. Индивидуальная профилактика правонарушений: проблемы и суждения// Вестник Ленинградского университета. Серия: Экономика. Философия. Право. 1982. № 23. С. 103–108.
3. Долгова А. И. Организация предупреждения преступности с учетом детерминации// Вопросы борьбы с преступностью. Вып. 47. 1988. С. 85–87.
4. Голіна В. В. Попередження злочинності : лекція. Харків. 1994. – 40 с.
5. Голіна В.В. Кримінологічна профілактика злочинності: поняття, специфіка, структура, об'єкт запобіжного впливу. 2015. Вип. 130. С.145-154.
6. Криминология: Учебник. Под ред. д. ю. н. В. Н. Бурлакова, д. ю. н. Н. М. Кропачева. СПб. Питер. 2002. – 432 с.
7. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика). Харків. 2011. 120 с.
8. Литвинов О.М. Функціональний аналіз запобігання злочинам// Право і безпека. 2014. № 2 (53). С. 106–110.
9. Бандурка О.М., Литвинов О.М. Стратегія і тактика протидії злочинності: монографія. Харків. 2012. 318 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-92-1-76>

ДО ПИТАННЯ ПРО КРОВАВУ ПОМСТУ У МОСКОВСЬКІЙ ДЕРЖАВІ ТА РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ У ПРАЦЯХ І. МАЛИНОВСЬКОГО

Матвійчук М. А.

аспірантка,

викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін

Національного університету «Острозька академія»

м. Острог, Рівненська область, Україна

В древності, зазначав І. Малиновський, не було смертної кари в сучасному розумінні цього слова, в смислі покарання, що покладається з волі держави. Була помста, тобто відплата, яка здійснювалася руками приватної особи – потерпілим. Помста виражалася у посяганні на кривдника, зокрема, й у формі позбавлення його життя. Стверджуючи це, вчений виходив, за Арістотелем, з того, що людина це «супільна